

Emigrar: el fràgil emmirallament a Centreamèrica

Conseqüències de les migracions a la regió

Tiu Kolomeike

Fa uns mesos vaig tenir l'oportunitat de tornar a Nicaragua. Durant quinze anys aquell país havia estat la meua segona casa i, en cinc anys d'absència, tot havia canviat. S'havien multiplicat els petits comerços amb productes abans poc accessibles per a la majoria. Els *celulares* havien deixat de ser un objecte privatiu dels rics, els cotxes inundaven petites ciutats, les motos s'esmunyien com formigues per algunes comunitats del sud, mentre que al nord les màquines escurabutxaques semblaven convertir-se en el nou opi del poble.

Una mirada acrítica conclouria que la qualitat de vida dels *nicas* ha millorat. És indubtable que les "polítiques socials" del govern sandinista han pal·liat l'extrema pobresa del segon país més pobre de Centreamèrica, però la valoració que se'n pugui fer del model econòmic en què es veu immersa Nicaragua i la resta de la regió, i dels seus efectes a llarg termini, queda lluny de les aspiracions a una societat equitativa.

No és el nostre objectiu analitzar les polítiques econòmiques d'aquest país, sinó reflectir la situació de bona part de la població centreamericana sobre la que recau el pes d'aquestes polítiques. Condemnats a l'especialització en l'exportació de mà d'obra barata no qualificada, els països de Centreamèrica – amb l'excepció de Costa Rica –, viuen el degoteig constant de força de treball a canvi d'una de les principals entrades de divises, les remeses familiars, activadores d'una economia basada en el consum de productes d'importació i la dinamització del sector serveis, però no en la producció i, molt manco, en la creació d'alternatives socials.

A la cerca d'un futur que imaginem millor

La vertiginosa circulació de béns que passava davant dels meus ulls contrastava amb les 200 mil persones a l'atur (variable segons les fonts), en un país que no arriba als 6 milions d'habitants i on els nivells de pobresa encara afecten un 42% de la població segons el Centre Llatinoamericà i Caribeny de Demografia. D'on surten els diners que dinamitzen tot aquell consum? Del treball paupèrrim a les *maquilas*? Dels salaris dels treballadors del camp que no arriben als 100 US\$? Si, d'acord a l'Institut Nacional de Informació de Desenvolupament, una família de 6 persones necessita per la *canasta bàsica* 406 US\$, els números no quadren. En bona mesura, la resposta es troba en l'arribada de diners que els familiars emigrats envien des dels països d'acollida.

Si Estats Units han estat sempre destí preferent dels emigrants centreamericans, el boom turístic que va viure Costa Rica durant els anys 90 i la dècada del 2000, així com la potenciació de l'agroexportació, van fer d'aquest país el principal destí pels nicaragüencs.

La permeabilitat de la frontera entre ambdós països i l'elevat preu de la documentació – entre 200 i 600 US\$, mentre l'ingrés d'un immigrant a Costa Rica és de 150 a 200 US\$ mensuals – fan que una part important dels immigrants siguin "il·legals" i invisibles a les estadístiques. Es calcula que entre 300 mil i mig milió de *nicas* viuen en territori *tico*.

Fins a l'arribada de la crisi, abundava la feina precària en el sector de la construcció de grans complexes hotelers i de segones residències per a costa-riquenys adinerats i nord-americans; també a les grans plantacions. En el nou context de regressió, molts han passat a subsistir del reciclatge als grans femers del país.

Paradoxalment, la feina d'aquests treballadors descansa en l'abús de les grans companyies constructores i agroexportadores sobre les poblacions locals. La implantació de complexos hotelers suposa la privatització de sectors litorals, el desplaçament de poblacions pesqueres, la sobreexplotació dels recursos naturals i, sovint, la seva privació als habitants.

Els treballadors freqüentment són víctimes de greus intoxicacions causades pels agroquímics que, a més, contaminen terres, aigües i aliments

Les grans plantacions també donen lloc a forts conflictes. L'absorció de terres per part de les grans companyies manlleva el principal recurs de subsistència de moltes famílies que, alhora, veuen com es redueix dràsticament el conreu de productes bàsics com el blat de moro i el frijol, provocant la seva importació i pujada de preus.

Immerts en aquest context de precarietat, els i les immigrants nicaragüencs es veuen pressionats, a més, per l'estalvi del darrer centim: l'any 2005 enviaven remeses als seus familiars de Nicaragua per valor de 42 milions US\$. Aquesta quantitat, quasi l'1% del PIB del país, és només una petita part del total de remeses rebudes per aquest país des d'Europa i, sobretot, des dels EUA – que fou de més de 600 milions US\$, prop del 15% del seu

Plantació de pinya a Costa Rica. La presència d'agrotòxics i de nefrotòxics com els metalls pesats a l'ambient, a l'aigua o a la llet materna, estan relacionats amb una nova plaga a Centreamèrica que es cobra milers de vides cada any: la Insuficiència Renal Crònica.

PIB. El benefici per als intermediaris i els especuladors és incalculable.

El total de remeses rebudes per Nicaragua al 2005 constituí prop del 15% del seu PIB. El negoci per als intermediaris és incalculable

Mentre s'espera el retorn

L'absència dels emigrats en els llocs d'origen genera situacions contradictòries: al temps que es disposa d'uns ingressos que faciliten l'accés a nous béns de consum o a serveis com l'educació, o que fins i tot possibiliten l'obertura de petits negocis o el pagament de deutes, les famílies pateixen les conseqüències de la desestructuració.

En el pitjor dels casos, els i les infants que creixen sense la figura del pare, de la mare o de tots dos, troben el seu espai de socialització en grups de *bandillersos*. El més comú, però, és que l'arribada de remeses familiars es tradueixi en elevats nivells de consumisme que no fan sinó reforçar la divisió social. A tall d'exemple, quasi la meitat de les famílies de la ciutat salvadorenya de Santa Rosa de Lima són beneficiàries d'aquest tipus d'ingressos.

La descapitalització humana que pateixen els països d'origen afecta sectors com l'agricultura i la ramaderia que, com en el cas d'El Salvador, arriba a l'extrem de necessitar de la incorporació d'altres immigrants – "migració de relleu" – procedents sobretot de Nicaragua. Aquesta situació és paral·lela a l'envelliment i infantilització d'una població que veu partir la seva força de treball jove.

En definitiva, l'emigració planteja una situació d'absoluta precarietat per als que marxen. Les

pèssimes condicions laborals i baixos salaris dels immigrants i l'estress psicològic provocat pel desarrelament comunitari i familiar, es veuen agreujats per la condició d'indocumentats de molts d'ells i elles, quedant totalment marginats dels beneficis socials en un context d'elevada sinistralitat laboral, i desprotegits davant l'explotació laboral. Mentrestant, altres queden a l'espera del seu retorn. Creuen millorar les seves condicions de vida mentre es distancien socialment d'aquells que no són beneficiaris de les remeses. La realitat, però, és que aquesta millora conjuntural condemna aquests països a un model consumista i desestructurador a nivell individual i col·lectiu.

L'arribada de remeses familiars es tradueix en elevats nivells de consumisme que no fan sinó reforçar la divisió social

Fons d'aquest article:

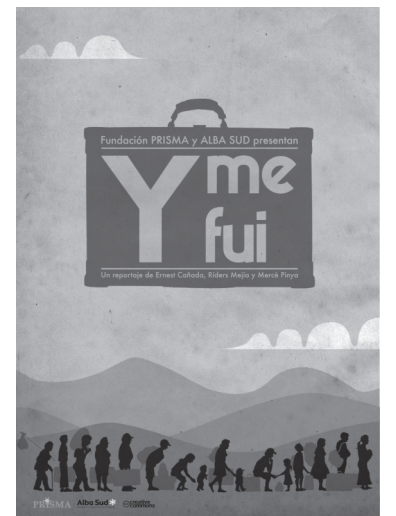
Blázquez, M. i Cañada, E. (eds.) (2011): Turismo placebo. Nueva colonización turística del Medi-

terráneo a Mesoamérica y el Caribe. <http://www.albasud.org>

Cañada, E. (2011): Migraciones en Centroamérica, en el centro de un cambio estructural. <http://www.albasud.org>

Cañada, E. (realització i guió) (2011): Y me fui. Video: <http://www.albasud.org>

Monge, R. i Lizano, E. (2003): Bancarización de la remesas de inmigrantes nicaragüenses en Costa Rica. <http://idb-docs.iadb.org>

Aquest documental d' E. Cañada, R. Mejía i M. Pinya mostra les conseqüències del fenomen de l'emigració als països d'origen i als de destí. Imatge de J. Borràs.

Al femer de Liberia, a Costa Rica, arriben diàriament gran quantitat d'immigrants a recuperar materials per al reciclatge. Imatge extreta del video Y me fui.